

O POSTUPKU UTVRĐIVANJA SVOJSTVA KULTURNOG DOBRA ZA KNJIŽNIČNU GRAĐU

RANKA SARAČEVIĆ-WÜRTH

Uprava za zaštitu kulturne baštine
Ministarstva kulture RH, Zagreb
ranka.saracevic-wurth@min-kulture.hr

Kulturna baština nastala čovjekovim djelovanjem kroz minula razdoblja obogaćuje nas, oplemenjuje i educira te obvezuje na trajnu brigu o njoj. Stoga se veliki segment kulturne baštine koji nazivamo pokretnom kulturnom baštinom pohranjuje u baštinskim ustanovama – muzejima, galerijama i zbirkaama te u knjižnicama i arhivima.

S obzirom na temu ovog skupa, u ovom će izlaganju biti riječi o dijelu pokretne kulturne baštine, tj. o rukopisnoj i tiskanoj građi koja se, uz ostalu građu, skuplja, stručno i znanstveno obrađuje, organizira u zbirke te sustavno i trajno pohranjuje i čuva unutar muzejskih ustanova.

TISKANA I RUKOPISNA GRAĐA U MUZEJIMA

Tiskana i rukopisna građa u muzejima smještena je unutar muzejskih knjižnica, specijaliziranih zbirki, a može biti i dio neke opće zbirke. S obzirom na njezinu lokaciju, s njom se postupa kao s muzejskom i/ili s knjižničnom građom.

Muzejske zbirke na temelju određenih kriterija odabira, vrednovanja i valorizacije postaju zaštićenim kulturnim do-

brima. Taj se postupak provodi prema dogovorenim i ustaljenim procedurama koje se, nažalost, uvijek u potpunosti ne poštuju.

No postavlja se pitanje kako vrednovati i obraditi tiskanu građu u muzejima, i to osobito onu za koju se predmnijeva da ima svojstva kulturnog dobra.

Stoga je najprije potrebno identificirati koje su to vrste građe. To je, neosporno, stara građa tiskana od 1455. do 1850. g., koja se u različitom opsegu nalazi u različitim muzejskim zbirkaama, odnosno u muzejskim knjižnicama. Identificiranje te vrste građe relativno je jednostavna zadaća za kustosa i/ili muzejskog knjižničara ako slijedi kriterije ustanovljene u knjižničnoj zajednici. To je ponajprije formalni kriterij starosti odnosno pripadnosti knjige naznačenom razdoblju. Tom se kriteriju pridodaje kriterij rijetkosti te drugi kriteriji kojima se knjiga vrednuje s obzirom na svoga autora, sadržaj, likovnu opremu, uvez, izdavača i tiskara, vrstu pisma, dodatke (zemljopisne karte, grafičke listove i mape i sl.), provenijenciju, odnosno pripadnost određenoj privatnoj zbirci knjiga i/ili zbirci neke ugasle ustanove koja je u nacionalnoj povijesti imala važnu ulogu i sl.

Građa za koju se predmnijeva da ima svojstvo kulturnog dobra može biti i novije provenijencije, primjerice, ako je riječ o privatnim knjižničnim zbirkaama uglednika, književnika, znanstvenika, stručnjaka, kolekcionara i sl., a koje najčešće bivaju donirane zavičajnim zbirkaama muzeja.

Kako bi se uspostavile mjere zaštite, a potom i očuvanja tog segmenta pokretnih kulturnih dobara, valja provesti i određene postupke. Građu identificiranu prema već navedenim kriteriji-

ma treba obraditi u skladu s načelima knjižničarske struke za povijesnu knjižnu građu, koja se temelji na opisu knjige kao jedinstvenog primjerka. To znači da se uz osnovne elemente opisa knjige kao djela (autor, naslov, mjesto i godina izdavanja, nakladnik, opseg), obvezno navode podaci o specifičnostima primjerka (stanje očuvanosti, provenijencija, tj. bivši vlasnici, darovatelji, iluminacije, uvez i dr.). Ta se načela uvelike podudaraju s načelima obrade muzejskih predmeta.

Izrada popisa primarna je zadaća cijelog postupka jer se time stvaraju preduvjeti za upis u Registar kulturnih dobara.

REGISTAR KULTURNIH DOBARA REPUBLIKE HRVATSKE

Vođenje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske temeljna je zadaća Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH, a njegova uspostava regulirana je odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Podrobnije odredbe o pravnoj zaštiti kulturnih dobara donosi novi Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11) koji je stupio na snagu u srpnju 2011. g.

Registar je javna knjiga koju vodi Uprava za zaštitu kulturne baštine, a sastoji se od:

- Liste zaštićenih kulturnih dobara
- Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja
- Liste preventivno zaštićenih dobara.

Osnovni postupci za registraciju pokretnih kulturnih dobara ujednačeni su.

Za **preventivnu zaštitu** u nadležnom se tijelu, tj. u konzervatorskom odjelu, donosi rješenje koje vrijedi tri godine. Ono

se izdaje na temelju prijave podnesene u skladu s člankom 4., stavkom 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Prema navedenom članku, svi su se građani dužni brinuti o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te nadležnom tijelu prijaviti dobro za koje se predmnijeva da ima svojstvo kulturnog dobra. Tijekom te tri godine potrebno je detaljnije istražiti zaštićeno dobro te pripremiti prijedlog i dokumentaciju za trajnu zaštitu koje nadležno tijelo, uz mišljenje i preporuku, šalje na višu razinu – stručnom povjerenstvu. Povjerenstvo od pet stručnih djelatnika Uprave imenuje ravnatelj/ravnateljica Uprave. Ono razmatra i prihvaća ili odbija prijedlog za upis u Registar. Konačno rješenje kojim se utvrđuje svojstvo kulturnog dobra i status trajne pravne zaštite donosi ravnatelj/ravnateljica Uprave.

Postupak vrednovanja za upis na Listu kulturnih dobara od nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku provodi stručno povjerenstvo koje imenuje ministar kulture iz redova istaknutih stručnjaka za kulturnu baštinu.

Na temelju prijedloga nadležnog tijela, postupak utvrđivanja svojstva kulturnog dobra za muzejske i galerijske zbirke te pripremu prijedloga za donošenje rješenja provodi stručno povjerenstvo koje imenuje pomoćnik ministra u skladu s važećim Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, ili osoba istoga ranga (npr. državni tajnik).

Međutim, problemi se pojavljuju, i to ne samo u muzejskom okruženju, pri upisu u Registar knjižnične građe jer nisu doneseni odgovarajući podzakonski akti koji bi trebali regulirati te postupke i uskladiti ih s pravnim aktima muzejske, arhivske i konzervatorske djelatnosti.

Kako bi se prevladali ti problemi, Uprava

za zaštitu kulturne baštine s nadležnim je službama Nacionalne i sveučilišne knjižnice razmotrila nejasnoće vezane za upis u Registar, osobito nepostojanje jasnih kriterija za valorizaciju vrijedne knjižnične građe te probleme općenito vezane za tiskano nasljeđe. Kao rezultat te rasprave nastao je prijedlog uputa za upis u Registar knjižnične građe koji će se uputiti pravnoj službi Ministarstva kulture na usvajanje.

Upute se odnose na knjige i drugu tiskanu građu koja se nalazi u knjižnicama (novine, časopise, plakate, sitni tisak i sl.). A postupci utvrđenja statusa kulturnog dobra provode se slijedom odredbi Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (1999.) te iz njega proizašloga Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11) i Zakona o knjižnicama (1997.) te iz njega proizašlih propisa – Pravilnika o matičnoj djelatnosti (2001.) i Pravilnika o zaštiti knjižnične građe (2005.), čije su odredbe usklađene s odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Knjižnično dobro, kao i svako drugo dobro za koje se predmnijeva da ima svojstvo kulturnog dobra, dužni su nadležnim tijelima prijaviti svi građani, vlasnici i nositelji prava na dobro te drugi imatelji dobra.

Knjižnično dobro za koje se predmnijeva da ima svojstvo kulturnog dobra po službenoj dužnosti moraju prijaviti matične knjižnice nadležnom tijelu – konzervatorskom odjelu.

Kao i za svako pojedinačno pokretno kulturno dobro, dokumentacija i za knjižnično dobro mora sadržavati:

- osnovne identifikacijske podatke (na-

ziv, ime autora, vrijeme nastanka, dimenzije, materijal, tehnike)

- podatke o smještaju/mjestu čuvanja
- sažeti opis s valorizacijom
- sustav mjera zaštite
- osnovnu fotodokumentaciju s naznakom autora fotografije.

Dokumentacija potrebna za knjižnične zbirke trebala bi sadržavati:

- osnovne identifikacijske podatke (naziv i podrijetlo zbirke, broj jedinica – knjiga)
- podatke o smještaju/mjestu čuvanja
- sažeti opis zbirke s valorizacijom
- popis predmeta u zbirci s osnovnim podacima (naziv, ime autora, vrijeme nastanka, dimenzije, materijal, tehnika), a zbog specifičnosti knjižničnih zbirki bilo bi dobro utvrditi vrste i oblike popisa koje izrađuju knjižničari prema pravilima knjižničarske struke
- sustav mjera zaštite zbirke
- osnovnu fotodokumentaciju s naznakom autora fotografije o onim jedinicama knjižnične građe koje su osobito dragocjene prema kriteriju starosti, rijetkosti, provenijenciji, opremi – iluminacijama, ilustracijama, uvezima.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Cilj je upisa u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske da se identificiranjem, evidentiranjem, dokumentiranjem te konzervatorskom obradom svakoga pojedinog kulturnog dobra stekne uvid u njihovu količinu, vrstu, stanje i rasprostranjenost te odrede vrste postupanja u smislu konzervacije i restauracije kako bi se osigurali uvjeti za trajno očuvanje.

Drugim riječima, ključna poveznica između prošlosti i budućnosti jest sadašnjost. Tako vrijednost proizvedena

u prošlosti, uz našu brigu, postaje zalog budućnosti.

ON THE PROCEDURE FOR ESTABLISHING THAT BOOK MATERIAL HAS THE CHARACTERISTICS OF CULTURAL PROPERTY

A description is given of the procedure for establishing that book material has the characteristics of cultural property, that is, for inscription into the Register of Cultural Properties of the Republic of Croatia – List of Protected Cultural Properties / List of Cultural Properties of National Importance.

This procedure relates to books and other printed matters (newspapers, journals, posters, pamphlets and so on) that are in the libraries, and it is established according to the provisions of the Law on the Protection and Preservation of Cultural Properties (1999) and the Regulations concerning the Register of Cultural Properties of the Republic of Croatia (2001, 2007) and the Libraries Law (1997) as well as the regulations that derive from it – Regulations on the Reference Activity of Libraries in

the Republic of Croatia (2001) and Regulations on the Protection of Library Material (2005), the provisions of which are harmonised with those of the Law on the Protection and Preservation of Cultural Properties. A description is given of the procedure of an application for establishing the characteristics of cultural property (who it is that is bound to report or register a book that is considered to be in the category of cultural property, to whom the report is sent, which documentation must be included) and the procedure for the adoption of a ruling determining the characteristic of cultural property (elaboration of a proposal for establishing the character of cultural property, expert evaluation of the material that is the subject of a proposal for the establishment of the characteristic of cultural property, the adoption of a ruling and entry into the Register of Cultural Properties). Also stated is the obligation constantly to monitor the condition of a cultural property.

Mention is also made of the procedure for preparing and adopting a ruling concerning the preventive protection of a library cultural property, that is, inscription of the List of Preventively Protected Properties, which can precede the procedure for the registration of a cultural property.